

Reilu osallistuminen ruokastrategian valmisteluun

Joukko erilaisia kansalaisjärjestöjen, elinkeinoelämän ja hallinnon edustajia kokoontui yhdessä Reilu ruokamurros -hankkeen tutkijoiden kanssa pohtimaan miten osallistumista politiikan ja strategioiden valmistelussa pitäisi kehittää, jotta voisimme saavuttaa reilumman ja kestävämmän ruokajärjestelmän. Keskustelun lähtökohtana oli ajatus osallisuudesta reiluuden toteuttamisen ytimessä. Pohdinnan tuloksena, sekä nojaten hankkeessa aikaisemmin toteutettuihin [haastatteluihin](#), nostamme esiin seuraavat kolme suositusta:

1. Tunnista olennaiset osalliset

Ruokapolitiikan keskeinen haaste on ruokajärjestelmätasoisien ajattelun siiloutuminen hallinnossa erilaisten politiikanlohkojen alle esimerkiksi maatalous- tai ravitsemuspolitiikaksi. Samalla osallisia ajatellaan näiden politiikanlohkojen kautta ja usein myös sidoksissa tiettyyn arvoketjuun ja sen toimijoihin. Tällöin muiden ruokajärjestelmän toimijoiden näkemykset jäävät helposti piiloon, ja vahvojen sidosryhmien näkemykset ylikorostuvat. Onkin tärkeää pohtia laajasti läpi koko ruokajärjestelmän, ketä kaikkia valmisteltava asia koskettaa.

Järjestöt ovat hyvä oman jäsenistönsä näkemysten välittäjä. Tämän lisäksi järjestöjen kautta saadaan viestiä murroksesta ruohonjuuritasolle. Heillä on keinoja erilaisten ihmisryhmien tavoittamiseen ja heidän kauttaan voidaan tukea moniäänistä osallistumista.

Tärkeitä, mutta helposti unohtuvia järjestöjä ovat esimerkiksi

- Ruoka-alan neuvontajärjestöt
- Kuluttajajärjestöt
- Maahanmuuttajajärjestöt
- Sosiaali- ja terveysalan järjestöt
- Erilaisia haavoittuvassa asemassa olevia ihmisryhmiä edustavat järjestöt (esim. ruoka-apujärjestöt, työttömien keskusjärjestö, vammaisjärjestöt, vanhustenjärjestöt)
- Lasten ja nuorten järjestöt
- Ammattiliitot
- Yritysvastuu- ja kehitysjärjestöt

Järjestöjen osallisuudessa on tärkeää huomioida kenen ääntä järjestö edustaa ja jättääkö se jotain ulkopuolelle. Esimerkiksi maanviljelijöiden monipuolisten näkökantojen esiin saamiseksi ei välttämättä riitä pelkästään MTK:n kuuleminen. Järjestöjen sisällä voi olla myös vaihtelua näkökannoissa, jolloin yhtenäisen kannan muodostaminen on haastavaa. Tästä vaihtelusta on hyvä olla selvillä. Lisäksi paljon merkitystä on sillä, kuka järjestöstä osallistuu. Toiminnan johdon tasolta voi saada laaja-alaisen järjestön kannan, mutta joskus, esimerkiksi uuden ideoinnissa, voi olla tärkeämpää tavoittaa itse jäsenistöä.

Järjestöjen osallistamiseen liittyy kysymys myös siitä, kuinka järjestäytynyt järjestön tulee olla tullakseen huomioiduksi. Kansalaisjärjestökentässä onkin hyvä pyrkiä huomiomaan neljättä sektoria laajasti eli erilaisia liikkeitä ja miettiä tähän uusia keinoja.

Järjestöjen ja kansalaistoiminnan ohella on tärkeää huomioida monipuolisemmin ruokajärjestelmän ja hallinnon eri tasojen toimijat. Esimerkiksi kuntien ruokapalveluissa, kaupunkisuunnittelussa, hyvinvointialueiden neuvolapalveluissa, kouluissa ja sosiaalityön parista tai ravintolakentältä löytyy olennaista tietoa, joka paitsi auttaa valmistelussa myös tuo tietoa toimeenpanossa huomioitavista asioista. Nämä toimijat ovat kansalaisten kanssa aktiivisessa vuorovaikutuksessa päivittäin.

Osallistamisessa on hyvä myös miettiä poliittisten ryhmien sitouttamista tavoitteisiin ja keinoihin ottamalla heidät mukaan kaikkiin vaiheisiin. Vastaavasti kannattaa huomioida tiedottajien ja viestijöiden rooli yhteiskunnallisen keskustelun tuottajina ja välittäjinä.

Erilaisten sidosryhmien ja kansalaisten osallistamisen lisäksi painotettiin tutkitun tiedon parempaa käyttöä politiikan valmistelun tukena. Erityisesti ekologisten reunaehtojen osalta tutkijat voivat auttaa edistämään tulevien sukupolvien oikeuksia. Tässäkin kohtaa on painotettava poikkitieteellisen tutkimuksen merkitystä. Esimerkiksi sosiaalitieteissä on pitkä tutkimustraditio haavoittuvuuden ja kansalaisten näkemysten tutkimuksessa, jota tulisi hyödyntää paremmin myös ruokapolitiikan valmistelussa ja toimeenpanossa.

2. Suunnittele ja viesti osallistumisen eri vaiheet oikein, jotta vältät näennäisosallistamisen

Osallistumista kannattaa miettiä monivaiheisena prosessina, jossa on erilaisia, eri toimijoille suunnattuja tapahtumia ja vaikuttamisen paikkoja kytkettynä valmistelun eri vaiheisiin. Sekä suunnitellut osallistumisen mahdollisuudet että valmistelun eteneminen ja vastuutahot on tärkeää avata osallistujille selkeästi, jotta heidän on helppo hahmottaa miten ja missä kohtaa heidän osallistumisestaan on hyötyä ja myös jotta he sitoutuvat prosessiin.

Politiikan valmistelun varhaisessa vaiheessa kannattaa järjestää erilaisia dialogeja, joiden kautta osallistujat pääsevät vuorovaikutukseen sekä toistensa että valmistelijoiden kanssa. Dialogisuus mahdollistaa asioiden ja näkemysten yhteensovittamisen ja auttaa tuomaan uusia näkökohtia valmistelun tueksi. Julkiset kuulemiset ja lausuntokierrokset toimivat osallistumisen myöhemmässä vaiheessa dialogien lisänä.

Osallistumiseen kuuluu olennaisesti viestintä sen vaikutuksista. Vaikka suoraa vaikuttavuutta on haastavaa raportoida, voidaan tilaisuuksista ja lausunnoista tehdä yhteenvetoja, joiden kautta osallistujat näkevät mitkä asiat ovat tulleet huomioiduiksi.

Eryityisesti pienten järjestöjen ja marginaalisten ryhmien osallistumisessa on tärkeää huomioida osallistujien käytettävissä olevat resurssit. Enemmän resursseja omaavilla on

mahdollista tuoda omia näkemyksiään esiin useissa tilaisuuksissa, mutta toisille siihen yhteenkin osallistumien voi olla haastavaa. Tämä on hyvä huomioida myös näkemysten merkityksellisyyttä arvioitaessa esimerkiksi painottamalla niitä, vaikka ne olisi nostettu esiin vain kerran.

Osallistumisen mahdollisuuksia ja vaikuttavuutta voi parantaa tarjoamalla selkeitä ohjeistuksia ja tehtävänantoja etukäteen, kiinnittämällä huomiota hyvään fasilitointiin ja tarkoituksen mukaan valittuihin työskentelytapoihin. Suunnittelun ja fasilitoinnin rooli korostuu entisestään vaikeita ja osallistujia jakavia aiheita pohdittaessa.

Osallistumisen suunnittelun muistilista:

- Selkeä viestintä osallistumisen tarkoituksesta ja vaikutuksista
- Oikea-aikaisuus, riittävät reagointiajat, ja sitä kautta tarjotut aidot vaikuttamisen mahdollisuudet
- Tilaisuuksien hyvä suunnittelu ja fasilitointi
- Osallistujien resurssien huomiointi suunnittelussa

Tärkeä osa osallistumista on viestinnän suunnittelu niin että se tavoittaa ymmärrettävällä tavalla erilaisia ihmisryhmiä. Selkokielisyys on yksi tärkeä keino tiedon välittämiseen laajemmalle yleisölle ja siten myös vaikutusmahdollisuuksien parantamiseen.

3. Kokeile uusia tapoja ja jaa kokemukset

Työpajassa nostettiin esille useita erilaisia kokeilemisen arvoisia tai jos jossain koeteltuja osallistamisen tapoja, joita kannattaisi ruokastrategian valmistelussa kehittää edelleen.

- Kansalais- ja viljelijäraadit: Puntaroivan demokratian ideaaliin nojaavia raateja on hyödynnetty esimerkiksi Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman laatimisessa tuomaan tietoa kansalaisten näkemyksistä. Ne ovat yksi keino lisätä valmistelun moniäänisyyttä myös esimerkiksi viljelijöiden suhteen.
- [Kansallisten dialogien](#) ja [kansalaispulssin](#) hyödyntäminen kansalaisten näkökulmien keräämisessä ja keskustelussa.
- Kuntakentän osallistamiskanavien ja käytäntöjen hyödyntäminen: Kaupungeilla paljon olemassa olevia osallistamiskanavia ja käytäntöjä, joita voisi hyödyntää valtakunnan politiikan suunnittelussakin (esimerkiksi Vantaa ja yhteinen pöytä, nuoriso-, vanhus-, ja vammaisvaltuustot). Esimerkiksi monien kaupunkien soveltamaa osallistavaa budjetointia on kokeiltu lapsistrategian valmistelussa niin että tietty määrä rahoituksesta oli allokoitu lasten päättämäksi.
- Vaikuttajakahvit mahdollisuutena tavata poliitikkoja jonkin heidän kokouksensa ohella.

- Ideapaperi järjestöille ruoka-aiheisen osallistamisen vahvistamiseksi ja tiedon levittämiseksi: Apua toiminnan tueksi yhteistyössä eri järjestöjen kanssa.
- Selkokielineen julkaisu ruokajärjestelmään vaikuttavasta politiikasta ja siihen vaikuttamisesta (ml. maatalouspolitiikka)
- Pelillisten ja vuorovaikutteisten menetelmien hyödyntäminen osallistumisessa.
- Ruuan äärelle kokoontuminen voi olla myös vapauttavaa, sen takia erilaisissa tilaisuuksissa kannattaa panostaa myös tarjottavaan ruokaan. Etnisten ravintoloiden ja kokkien osallistuminen tilaisuuksiin vahvistaa myös heidän osallisuuttaan ruokajärjestelmässä.

Lopulta ruokamurrosta pohdittaessa on hyvä muistaa, että se väistämättä tarkoittaa muutosta olemassa oleviin valtarakenteisiin ja uusien ja vaihtoehtoisten näkökulmien vahvistumista ja niiden aktiivista vahvistamista. Ruokajärjestelmän kestävyysmurros on kiistelty asia ja on tärkeää pyrkiä myös osallistumisen kautta vähentämään vastakkainasettelua ja lisäämään mahdollisuuksia yhteiseen keskusteluun.